

Kamil Şahverdi

Reşid Behbudov
Fondunun direktoru

IV yazı

(əvvəli ötən sayımızda)

Müsabiqəyə təqdim olunmuş hər bir musiqi və mətn nümunəsi himn komissiyası tərəfindən diqqətlə öyrənilirdi. Eyni zamanda musiqi nümunələri canlı olaraq səsləndirilərək dinlənirdi. Bunun üçün ölkənin ən yaxşı musiqi kollektivləri-Böyük Teatrın, Radio Komitəsinin və Aleksandrovun rəhbərliyi ilə Qırımızı ordunun hərbi orkestr və xoru, səfərbər edilmişdi. Əsərlər musiqi kollektivlərinə verilir, hazır olanda isə Böyük Teatrın Bethoven zalında orkestrin ifasında dinlənirdi. Himn müsabiqəsində iştirak etmək üçün Dmitri Şostakoviç, Sergey Prokofyev, Reynqold Qliyer, Dmitri Kobalevski, Matvey Blanter, İssak Dunaevski, Yuri Şaporin, Aram Xaçaturyan, Tixon Xrennikov və b. tanınmış bəstəkarlar, V. Lebedev-Kumaç, V. Qusev, N. Tixonov, M. İsakovski, Y. Dolmatovski, S. Mixalkov, R. El-Registan, N. Aseyev, O. Koliçev, S. Alimov, M. Qolodniy, N. Simomov, O. Berqolts və b. məşhur şairlər cəlb olunmuşdu. Bir ildən artıq davam edən gərgin iş nəticəsində müsabiqənin növbəti mərhələsində iştirak edəcək müəlliflər seçilir.

Bu haqda yeni himn üçün yaradılmış xüsusi komissiyanın sədr müavini Aleksandr Şerbakovun 1943-cü ilin may ayında Stalina məruzəsində məlumat verilir. Şerbakovun Stalina məruzəsindən bəzi məlumatlar Qazeta.ru nəşrində əksini tapıb. Orda qeyd olunur : "...1942-ci ilin yazından başlayaraq bir il davam edən gərgin iş nəticəsində xüsusi komissiya tərəfindən himn yazmaq üçün 42 şairdən 19 nəfər, 170 bəstəkardan isə 8 nəfər seçilmişdir. Müsəbiqə qaliblərinə böyük məbləğdə mükafat verilməsi-100 min rubl nəzərdə tutulub". (Stalin müharibə vaxtı niyə yeni himn yazdırdı. Qazeta.ru

22 dekabr 2023.)

Müharibənin ən qızğın vaxtında Stalinin himn məsələsinə bu qədər diqqət ayırması bir çox sovet ziyalılarındakı suallar doğursa da, buna münasibət bildirmək o dövrdə mümkün deyildi. Sonralar bir çoxları xatirələrində bu mövzuya toxunaraq fikirlərini bildirəcəklər. Yeni himnin qəbulu təxirəsalınmaz, müharibə getməsinə baxmayaraq ən vacib dövlət məsələsi kimi təqdim olunsa da, əslində bunun absurd tamaşa olduğu məlum idi. Stalinin düzənlədiyi və rejissoru olduğu növbəti absurd bir tamaşa. Çünki SSRİ-də hər şey bir nəfərin qərarından asılı idi. Ona görə də bu qədər can fəşanlıqla,

hərbi marşalın rəhbərliyi və hərbi siyasi baş idarənin nəzarəti ilə keçirilən himn müsəbiqəsi formal xarakterə daşıyırdı. Stalin dövlət himnini özlüyündə çoxdan müəyyən etmişdi. Sadəcə adlı-sanlı bəstəkarların, şairlərin başını qatmaq üçün tamaşa qurmuşdu.

Müsəbiqəyə cəlb olunan şair və bəstəkarların siyahısını da Stalin şəxsən özü tərtib etmişdi. Hələ 1943-cü ilin əvvəlində Stalin gələcək himnin mətni üzərində düzəlişlər aparırdı. Komissiyaya xeyli

senyabr qeyd olunmuş bu səndədən məlum olur ki, himn mətni üzərində həqiqətən ayardır iş gedir. (Arxiv sənədləri. Rusiya dövlət sosial-siyasi tarix arxiv. F. 558. Op. 1. D. 3399. L. 1-4.)

Yeni himn mətninin müəllifləri Serqey Mixalkov və Qabriel El-Registan (əsil soyadı Ureklyan) da Stalin tərəfindən çütlənmişdi. Rusiya arxivində qorunan digər sənədlərdə oktyabr, noyabr aylarında da Stalin tərəfindən mətn üzərində düzəlişlərin aparıldığı məlum olur. Bu düzəlişlər əsasən gecə saatlarında, 28 oktyabrda saat

Stalin göstəriş verdi ki, bir qədər yavaş tempdə, himn kimi oxusunlar. Dinlədikdən sonra o onu "linkor-mahnı" (linkor-zirehli xətt gəmisi-K. Ş.), adlandırdı və yeni ad qoydu. O vaxtdan bu mahnı "Bolşeviklər partiyasının himni" adlanmağa başladı."

(Volkov Solomon. Şahidlik. Dmitri Şostakoviçin xatirələri. Limelight editions. 1979. səh. 61.)

Hələ 1938-ci ildə Stalin Aleksandrovun "Partiya haqqında mahnı"sını himn kimi görürdü və onu ilk eşitdikdə himn adlandırmışdı. Mahnını "Bolşeviklər partiyasının him-

özü təsdiqləmişdi. Dmitri Şostakoviç xatirələrində himnlə bağlı olduqca maraqlı məqamlara toxunur:

"...Mənim Stalinlə görüşüm belə şəraitdə baş vermişdi. Müharibə vaxtı qərara alındı ki, "İnternasional" sovet himni üçün yaramır. Onun mətnini ideoloji baxımdan uyğunsuz hesab etdilər. "İnternasional" fransız əsəri idi. Necə ola bilər ki, ruslarda fransız himni olsun? Məgər biz öz himnimizi yarada bilmərik? Bax belə yeni bir mətn cizma-qara edib bəstəkarlara payladılar ki, tez olun ölkənin yeni himnini yazın. Müsəbi-

Bir daha Himnimiz haqqında

sayda himn mətni təqdim olunsaydı, komissiya üzvləri bu mətnlərin hamısını diqqətlə öyrənsə də, Stalin özü seçdiyi mətnə dəyişikliklər etmək üçün şairlərə tapşırıqlar verirdi. Stalinin mətn üzərində düzəlişlər etməsi əldə olunan arxiv sənədlərindən də məlumdur. Mətnin həmmüəlliflərindən olan Serqey Mixalkov xatirələrində qeyd edir:

Baş katib (Stalin-K. Ş.) bizi Kremlə aparmaq üçün məşin göndərirdi. Bizi Kremlə gətirib düzəlişləri təqdim edirdilər. Biz dərhal mətnə bu düzəlişləri qeyd edirdik. (spb.kp.ru 14 dekabr 2023. Aleksandr Dıbin)

(Ctalinin düzəliş etdiyi himn mətnləri təqdim olunur).

Rusiya dövlət sosial-siyasi tarix arxivində qorunan sənədlərdən də məlum olur ki, Stalin himn mətni üzərində dəfələrlə düzəlişlər edərək şairlərə qaytarmışdı. Şəkil 1-də gördüyünüz sənəddə Stalinin qırmızı qələmlə etdiyi düzəlişlər əks olunur. Fikir verin, yuxarı sol küncdə "7-ci variant" yazılıb. 1943-cü il 23

22:20-də, yenə 28 oktyabrda saat 23:45-də, 4 noyabrda saat 21:35-də, Kremldə edildi-yi göstərilir.

Demək ki, Stalin hələ illər öncə bəstəkar Aleksandr Aleksandrovun yazdığı "Partiya haqqında mahnı" nı bəyənməmiş və gələcəkdə bu mahnını himn kimi qəbul olunacağını düşünmüşdü. Aleksandrov bu mahnını 1938-ci ildə V. İ. Lebedev-Kumaçın sözlətinə bəstələmişdi. Elə ilk ifadan sonra 1943-cü ilin may ayında, Komintern buraxılıandan dərhal sonra xüsusi himn komissiyası yaradılır. Qeyd etdiyim kimi. Stalin özlüyündə himn olacaq əsəri müəyyən etmişdi. Gəncliyində arada şeir yazmağa həvəs göstərdiyinə görə yəqin ki, himn mətninin də qaralamasını etmişdi. Bir-birindən tamamilə fərqlənən S. Mixalkovu və Q. Ureklyanı (Registanı) çütləyib onlarla mətn üzərində işləmişdi. İlk variant hazır olandan sonra himn komissiyasına göstəriş verir ki, mətni bəstəkarlara paylasınlar. Bəstəkarların siyahısını da

ni" adını da özü vermişdi. 1943-cü ildə yeni himnin qəbulu üçün xüsusi komissiya yaradılmamışdan qabaq, yeni 1942-ci ildən Serqey Mixalkov və Qabriel El-Registanı (Ureklyan) çütləyərək onlara mətn yazdırır. Bir çoxları Stalinin sovet himnin üçüncü həmmüəllifi adlandırdı. Həqiqətən də Stalin mətn üzərində nəzərə cərpacaq qədər düzəlişlər etmişdi. Mətnin ilkin variantı hazır olandan sonra 1943-cü ilin may ayında, Komintern buraxılıandan dərhal sonra xüsusi himn komissiyası yaradılır. Qeyd etdiyim kimi. Stalin özlüyündə himn olacaq əsəri müəyyən etmişdi. Gəncliyində arada şeir yazmağa həvəs göstərdiyinə görə yəqin ki, himn mətninin də qaralamasını etmişdi. Bir-birindən tamamilə fərqlənən S. Mixalkovu və Q. Ureklyanı (Registanı) çütləyib onlarla mətn üzərində işləmişdi. İlk variant hazır olandan sonra himn komissiyasına göstəriş verir ki, mətni bəstəkarlara paylasınlar. Bəstəkarların siyahısını da

qədə iştirak etmək məcburi idi. Soruşan yox idi iştirak etmək istəyirsən, ya yox. Əks halda sənə iş açardılar ki, sən məsuliyyətli tapşırıqdan yayınırsan. Əlbəttə ki, bir çox bəstəkarlar üçün bu seçilmək, necə deyirlər, tarixə iməkləmək şansı yaratmışdı.

Bəziləri dəridən-qabıqdan çıxırdılar. Dostum Aram Xaçaturyan 7 himn yazmışdı. Beləcə ümumxalq bəstəkarı olmaq istəyirdi. Əslində bu bəstəkar zəhmətkeşliyi ilə heç vaxt seçilmirdi. Amma bu məsələdə möcüzəvi can fəşanlıq göstərirdi.

Mən də himn yazdım. Son-suz dinləmələr başladı. Hər-dən Stalin gələr və davamlı dinləyirdi. Sonra əmr etdi ki, biz Xaçaturyanla birlikdə himn yazaq. Bu çox yersiz ideya idi. Biz Xaçaturyanla tamamilə fərqli bəstəkarlarıq. Yazı üslubumuz, iş maneramız başqa başqadır. Bizim xarakterlərimiz də fərqlidir. Birdə ki, hansı bəstəkar istər ki, kolxozda işləsin? Nə etmək olar, əmrə tabe olmağa məcbur idik.